

Jaarplan 2025

Inleiding.....	3
1. Missie, visie en kernwaarden	4
1.1 Missie	4
1.2 Visie	4
1.3 Kernwaarden.....	4
1.4 Strategische speerpunten.....	5
2. Actueel rijksbeleid.....	6
3. Beheer in kwantiteit	9
4. Kwaliteit van het beheer	11
5. Projecten	12
6. Governance en stakeholders	13
Stakeholders.....	14
7. Interne Organisatie	17
8. Communicatie.....	19
9. Financiën en Begroting 2025	23
Bijlagen.....	25
Bijlage 1: Overzicht SWOT	25
Bijlage 2: Actuele bezetting werkorganisatie Natuurrijk Limburg.....	27
Bijlage 3: overige projecten.....	28
Bijlage 4: Communicatieactiviteiten 2025.....	32
Bijlage 5: Bestuur en Ledenraad	34
Bijlage 6 & 6.1: Ledentevredenheidsonderzoek	36

INLEIDING

2024 was een intensief jaar voor Natuurrijk Limburg. De gebiedsaanvraag voor 2023-2028 bood ons de kans om ons ANLb-gebied fors te vergroten en 90 nieuwe leden te werven. Deze uitbreiding vereist de aanstelling van vijf nieuwe medewerkers en het doorvoeren van diverse procesverbeteringen. Daarnaast hebben we een contract met Maaskracht afgesloten voor het beheer van ongeveer 100 hectare uiterwaarden, en zijn er nieuwe projecten gestart. Verder is in 2024 een goede stap gezet in het verder vervolmaken van de governance en een verduidelijking van de samenwerking met de vier regionale verenigingen. De communicatie richting gemeenten wordt verder opgevoerd.

In 2024 hebben wij eveneens een ledentevredenheidsonderzoek uitgevoerd. Hieruit blijkt dat onze leden tevreden zijn over onze dienstverlening, maar zijn er ook een aantal verbeterpunten gekomen, die wij in 2025 doorvoeren.

Spannend jaar

2025 belooft wederom een spannend jaar te worden. Het regeringsbeleid om jaarlijks 500 miljoen extra in te zetten voor agrarisch natuurbeheer biedt voor ons grote mogelijkheden. Hoewel de precieze omvang van deze middelen nog onzeker is, kan dit leiden tot aanmerkelijke veranderingen voor ons collectief. In 2025 zullen we veel inzet plegen om een voldoende groot deel van dit budget naar Limburg te halen.

Huis op orde

Daarnaast zullen we ons voorbereiden op deze groeikans. Dit betekent in de eerste plaats het huis goed op orde te hebben. Nu we in een jaar tijd vijf nieuwe medewerkers hebben aangetrokken en een aantal taken intern verschoven hebben is het belangrijk om in 2025 de inwerkprogramma's af te ronden de werkprocessen te evalueren, waar nodig te verbeteren opdat onze collega's taakvolwassen hun rol kunnen uitvoeren.

Daarnaast is het belangrijk dat we na de forse groei van het ANLb areaal in 2024 en de 90 nieuwe leden in 2025 voldoende aandacht geven aan de deelnemerbegeleiding en beheermonitoring opdat de deelnemers de juiste kwaliteit behalen met hun ANLb beheer. Dit is een belangrijke voorwaarde voor het behalen van de doelen van het ANLb.

Onzekerheid en koers

Omdat het nog onzeker is of het nieuwe rijksbeleid doorgaat, beschrijft dit jaarplan vooral de activiteiten die we zonder dit beleid gaan uitvoeren. Zodra er zekerheid is over het nieuwe beleid, stellen we hiervoor een aanvullend plan op.

Nieuwe voorzitter

In 2025 neemt onze voorzitter John Verhoijssen afscheid. Daarom zijn we nu al op zoek naar een nieuw bestuurslid met voorzitterskwaliteiten.

1. MISSIE, VISIE EN KERNWAARDEN

1.1 MISSIE

Kort en krachtig staat CNL voor 'het realiseren van een gezonde natuurinclusieve landbouw'. Dit wil zeggen: het komen tot economisch verantwoorde landbouw die in balans is met een rijke biodiversiteit. Oftewel: de kwaliteit van bodem, water, lucht en klimaat gaan erop vooruit.

1.2 VISIE

In onze coöperatie stimuleren en helpen leden, bestuurders en medewerkers elkaar om via kennisdeling van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) leefgebieden te creëren die de soortendiversiteit bevorderen. Om dit daadwerkelijk te realiseren, onderschrijven we onder andere het landelijk voornemen om het ANLb-areaal uit te breiden naar 10 procent van het landbouwareaal. We zijn ervan overtuigd dat door de successen die dán zichtbaar worden, veel ondernemers gemotiveerd raken meer natuurinclusieve landbouw toe te passen. Van een ANLb-perceelgerichte aanpak naar een doorvlechting in de hele bedrijfsvoering.

1.3 KERNWAARDEN

We zijn ervan overtuigd dat het realiseren van bovenstaande missie en de weg daar naartoe gebaat is bij een cultuur waarin mensen authentiek zijn, zich kwetsbaar durven op te stellen, en op een open manier samenwerken en leren van elkaar. Onze kernwaarden zijn dan ook:

- **Resultaatgericht**
- **Open en transparant**
- **Samenwerken en leren van elkaar**
- **Authentiek en waarachtig**

1.4 STRATEGISCHE SPEERPUNTEN

Voor de vaststelling van de strategische speerpunten hebben we in het jaarplan 2023-2025 de analyse beschreven welke sterktes en zwaktes (dus door onszelf beïnvloedbare zaken) de meeste invloed hebben op het oppakken van de belangrijkste kansen en het voorkomen van de grootste bedreigingen. Dit heeft geleid tot onze strategische speerpunten 2023-2025:

- Uitbreiden Limburgs areaal agrarisch natuurbeheer
- Aanboren tweede geldstroom op zowel lokaal, provinciaal als landelijk niveau
- In gang zetten transitie van ANLb naar natuurinclusieve landbouw
- Versterken coöperatie, samenwerking met essentiële partners
- Mobiliseren van leden en ledenbetrokkenheid
- Afronden vernieuwde governance (beleidsvoering)
- Doorontwikkelen professionele organisatie en medewerkerstevredenheid
- Structureren communicatie CNL

Onze gebiedsaanvraag 2023-2028 en het voorgenomen regeringsbeleid van 500 miljoen euro voor agrarisch natuurbeheer geven een grote impuls aan de eerste drie strategische speerpunten. Deze worden in de eerste twee hoofdstukken beschreven. De overige speerpunten worden in de andere hoofdstukken behandeld.

2. Actueel rijksbeleid

In het Hoofdpijnenakkoord van de nieuwe regering staan plannen om boeren te belonen voor natuurbeheer en ecosysteemdiensten. Hiervoor stelt de regering 500 miljoen euro per jaar beschikbaar.

In de contourennota van 29 november 2024 verduidelijkt het kabinet op hoofdlijnen haar beleid in deze (Agrarisch Natuur Beleid, ANB).

Contourennota

De € 500 miljoen per jaar die dit kabinet vanaf 2026 structureel heeft gereserveerd voor het stelsel van Agrarisch Natuurbeheer levert een belangrijke bijdrage aan het realiseren van natuur, water en klimaatdoelen door de (beheer)maatregelen die daarvoor nodig zijn te koppelen aan realistische verdienmodellen voor agrarische ondernemers. Het kabinet wil deze middelen inzetten via een mix van subsidie-instrumenten die agrarische ondernemers in staat stelt met hun bedrijfsvoering een bijdrage te leveren aan de agrarische natuur van het gebied waar hun bedrijf is gevestigd.

De precieze inzet van de structurele middelen zal door het kabinet worden bepaald bij de besluitvorming voor de Voorjaarsnota, juni 2025. Bij het uitwerken van de instrumentenmix van het Agrarisch Natuurbeheer wordt rekening gehouden met de periode van 2026 tot 2035. Met een graduele uitbreiding van de structurele uitgaven (jaarlijkse terugkomende kosten). In de aanloopjaren (2026-2030) zal nog niet het volledige structurele bedrag voor agrarisch natuurbeheer kunnen worden ingezet. Deze financiële ruimte wordt in de eerste jaren gebruikt om ook een investeringspakket op te zetten, bijvoorbeeld voor de aanleg van landschapselementen op agrarische percelen.

1. *Uitbreiding van de subsidieregeling voor Agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb).*

Er nemen op dit moment circa 12.000 boeren deel aan het ANLb. De huidige regeling heeft een budget van € 120 miljoen euro per jaar, waarmee ongeveer 100.000 hectare wordt beheerd. Met de € 500 miljoen structureel voor agrarisch natuurbeheer ligt het in de lijn der verwachting dat het areaal voor het ANLb fors zal toenemen. Daarnaast worden de vergoedingen concurrerend gemaakt en wordt het aandeel zwaar beheer uitgebreid. Het aantal hectares waar ANLb-beheerpakketten wordt ingezet kan daarmee potentieel uitbreiden van de huidige 100.000 naar circa 280.000 hectare¹ in 2032, afhankelijk van nog te maken keuzes over bijvoorbeeld de hoeveelheid zwaar beheer. Bij de uitbreiding van beheerpakketten zal in het bijzonder ingezet worden op natuur-, water- en klimaatdoelen. Waar mogelijk zal ook worden ingezet op beheerpakketten die ten gunste komen van de grutto, in het kader van de infractieprocedure die de Europese Commissie is gestart. Daarnaast wil het kabinet de vergoedingen voor agrarische ondernemers periodiek gaan indexeren en de contracten verlengen tot 20 jaar.

¹ Op basis van de WUR-SOVON QuickScan hectareanalyse (2022) zoals op 6 december 2022 gecommuniceerd met de Tweede Kamer. [Quick scan hectareanalyse | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)

2. *Investeringspakket ten behoeve van agrarische ondernemers.*

Hierbij gaat het om investeringen die vooraf gaan en ondersteunend zijn aan langjarig agrarisch natuurbeheer. Bijvoorbeeld de realisatie van kruidenrijk grasland voor weidevogels, aanpassingen in waterhuishouding of de aanleg van houtopstanden. Het gaat hier om vergoedingen voor eenmalige permanente aanpassing in het grondgebruik als gevolg van waardedaling van de grond bij vrijwillige toepassing van gebruiksbeperkingen, zoals extensief gebruik van grasland. Ook wordt, in afstemming met provincies, ingezet op structuurverbetering door het bij elkaar brengen van vraag en aanbod van grond en het tegengaan van versnippering, de inzet van de Nationale Grondbank, kavelruil of pacht. Het investeringspakket is aanvullend op de bestaande niet-productieve investeringsregeling van het GLB en de gelden voor de koplopers- en versnellingsprojecten die het vorige kabinet beschikbaar heeft gesteld.

3. *Het opzetten van een gebiedsspecifieke vergoeding.*

Een ander instrument dat het kabinet de komende maanden verder zal uitwerken is een gebiedsspecifieke vergoeding om ondernemers in bepaalde gebieden extra te ondersteunen. Dit is een langjarige in te zetten vergoeding op basis van een nieuwe GLB-regeling voor beperkingen die samenhangen met de omstandigheden in een specifiek gebied, zoals een verhoogd waterpeil in de veenweides, het nemen van maatregelen in en rondom Natura 2000-gebieden of het instandhouden van het coulisselandschap. Deze regeling moet nog ontwikkeld worden en zal stapsgewijs worden ingevoerd.

4. *Versterking van de uitvoerende organisaties, middelen voor kennisontwikkeling (pilotregelingen) en monitoring.*

Het kabinet wil voldoende middelen reserveren voor het bevorderen van samenwerking zodat uitvoerende organisaties zich kunnen doorontwikkelen, bijvoorbeeld door verdere professionalisering, kennis- en ICT-ontwikkeling, en meegroeien met de uitbreiding en verzwaring van het ANLb. Hier valt ook (praktijk)kennisontwikkeling en monitoring onder.

En wat gaan wij doen in 2025?

Lobby

In 2015 zetten wij ons in afstemming met BoerenNatuur in om invloed uit te blijven oefenen op de plannen van het kabinet. Ook de provincies werken aan een gezamenlijke positiebepaling. Natuurrijk Limburg stemt hierbij af met de LLTB en de Provincie Limburg. Daarbij gaan we op provinciaal niveau werken aan gebiedsoffertes en conceptplannen maken om de organisatie voor te bereiden op de verwachte groei.

Gebiedsoffertes

In 2025 gaan we gebiedsoffertes ontwikkelen. Onze uitgangspunten daarbij zijn: Zorg dat de middelen eerlijk verdeeld worden naar de provincies en dat Limburg een eerlijk aandeel krijgt. Vervolgens kunnen wij aan de slag met een gebiedsaanvraag stijl 2.0. We willen samen met de provincie en het waterschap kijken voor welke gebieden doelstellingen gelden. Dit zijn vaak gebieden waar boerenbedrijven problemen hebben door regelgeving. We willen met groepen boeren aan tafel om te kijken aan welke doelen zij kunnen bijdragen en welke betalingen daarvoor nodig zijn (volgens de uitwerking van het Rijk). We willen aansluiten bij initiatieven waar groepen boeren al mee bezig zijn, zoals een groep boeren rond Meijel en grasland Zuid-Limburg.

Voorbereiden organisatie op toekomstige groei

In de eerste helft van 2025 gaan we plannen ontwikkelen om de organisatie (bemensing, ICT etc) voor te bereiden op de hier bovengenoemde ontwikkelingen.

Op basis van de voorjaarsnota 2025 kunnen we deze plannen concretiseren. Dan zal het onderhavige jaarplan waar nodig aangepast worden.

3. BEHEER IN KWANTITEIT

Voor 2025 zetten we in op ruim 4000 hectare.

In onze visie hebben we beschreven dat het realiseren van 10 procent van het Limburgse landbouwgebied onder het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), leefgebieden creëert die de biodiversiteit bevorderen. Dit betreft ongeveer 10.000 hectare landbouwgrond.

Dit kunnen we realiseren door:

- Het ANLb (gebiedsaanvraag 2023-2028) : beheer 4000 hectare door nieuwe geldbronnen en projecten aan te boren, zoals
- Het contract met Rijkswaterstaat voor het beheer van de uiterwaarden van de Maas : beheer 100 hectare
- Het Maasheggen-project: beheer 20 km heg
- Stichting deltaplan biodiversiteitsherstel: aanleg 15 km heggen, graften en poelen
- Het voorgenomen regeringsbeleid van € 500 mln (H.2) dat kan zorgen voor een enorme groei van het ANLb areaal vanaf 2026.

In 2025 bereiken we met bovenstaande projecten ruim 4000 hectare, zijnde 4 procent van het Limburgse landbouwgebied. Hieronder worden de verschillende onderdelen toegelicht.

ANLB

2025: 160 hectare

Voor 2025 hebben we nog een restbudget van ongeveer € 400.000 uit de gebiedsaanvraag 2023-2028 voor uitbreiding van het ANLb-gebied. Hiermee kunnen we ongeveer 160 hectare nieuw beheer afsluiten. En daarmee is ons ANLb budget t/m 2028 volledig besteed.

In totaal hebben we dan jaarlijks t/m 2028 ongeveer 4000 hectare aan ANLB onder beheer.

In september 2023 is onze gebiedsaanvraag 2023-2028 voor het ANLb goedgekeurd door de provincie. Het natuurbeheerplan van de provincie is hierbij leidend. Natuurrijk Limburg krijgt 11,5 miljoen euro per jaar om het agrarisch natuur- en landschapsbeheer te bevorderen. Een [gedetailleerde beschrijving van ons gebiedsplan is hier te vinden](#).

Eind 2022 hadden we 2700 ha onder ANLb. Met het nieuwe gebiedsplan 2023-2028 hebben we in 2023 300 hectare extra beheer afgesloten, wat het totaal op 3000 hectare bracht. In 2024 is een enorme uitbreiding gerealiseerd van 850 hectare, waardoor het totaal op 3850 hectare kwam. Dit betrof zowel uitbreiding bij bestaande leden als dankzij de 90 nieuwe leden die zich in 2024 bij onze coöperatie hebben aangesloten.

Ha ANLB

Jaar	Ha
2022	2700
2023	3000
2024	3850
2025	4000

Rijkswaterstaat/Maaskracht Onderhoud van Uiterwaarden van de Maas 100 ha

In 2025 verwachten we minimaal 100 hectare uiterwaarden van de Maas met onze leden te beheren.

Rijkswaterstaat heeft Maaskracht, een consortium van drie aannemersbedrijven, opdracht gegeven voor het onderhoud van een deel van de percelen in de uiterwaarden van de Maas. Voor het Limburgse deel heeft Maaskracht Natuurrijk Limburg benaderd om het onderhoud te coördineren dat door boeren kan worden uitgevoerd. In 2024 is hiervoor een contract met Maaskracht ondertekend voor ruim 100 hectare.

2024 stond vooral in het teken van op elkaar ingewerkt raken. Onze zeven ANLb-boeren moesten vanuit een andere invalshoek werken -niet meer als pachters maar als onderaannemers. Er waren uitdagingen, zoals het afvoeren van maaisel dat verontreinigd was met ongewenste kruiden, het herstellen van rasters om vee binnen de lijnen te houden, en andere zaken.

Met veel improviseren en uitproberen is alles uiteindelijk uitgevoerd. De maai- en begrazingswerkzaamheden zijn allemaal gehaald. Het bijsturen voor betere ecologische resultaten krijgt nog aandacht, zodra de kinderziekten zijn opgelost.

Eind 2024 wordt het project geëvalueerd met de deelnemende boeren en Maaskracht. Behalve van elkaar leren, willen we het project in 2025 voortzetten. Het is aan Maaskracht hoeveel hectare zij hiervoor vrijgeven. Vermoedelijk zal hierover een besluit vallen rond maart 2025. We gaan vooralsnog uit van zo'n 100 ha aan uiterwaarden beheer.

Maasheggen 20km heg

De Noord-Limburgse gemeenten Bergen, Gennep en Mook en Middelaar zijn van plan 80 kilometer heggen aan te planten. Voor de beheercoördinatie willen ze Natuurrijk Limburg inschakelen. Voor 2025 staat de aanleg van zo'n 20 km op het programma. CNL wordt gevraagd om offerte uit te brengen om het beheer door de agrariërs te coördineren op dezelfde wijze als we nu ons ANLb uitvoeren.

Stichting Deltaplan Biodiversiteitsherstel

In 2025 gaan we samen met onze leden zo'n 15 km heggen en hagen aanleggen, 1.500 m² aan graften en singels, ruim 50 grotere en kleine poelen en ongeveer 400 knot- en/of hoogstamfruitbomen planten. Dit betreft aanvragen van individuele leden die we verwerkt hebben in één projectvoorstel (€ 460.000) voor de stichting Deltaplan Biodiversiteitsherstel, gefinancierd door het Ministerie van LNV. LNV heeft eind 2024 de aanvraag toegekend.

4. KWALITEIT VAN HET BEHEER

Kwaliteit van beheer

Naast kwantiteit is de kwaliteit van het beheer essentieel om de natuurdoelen te realiseren. Kwaliteit van beheer betekent dat het beheer resultaten oplevert. We houden de kwaliteit van ons ANLb-beheer hoog door onze aanpak sinds 2015 voort te zetten (zie gebiedsplan). Dit omvat inhoudelijke begeleiding van onze deelnemers door onze veldmedewerkers en het organiseren van bijeenkomsten (veldbijeenkomsten) waar deelnemers van elkaar leren. Een belangrijk onderdeel is de inzet van een beheermonitoring-app op de telefoon van de veldmedewerker. Deze app kunnen ze in het veld kunnen gebruiken om onze deelnemers doelgericht te informeren. Bijvoorbeeld over het tijdig uitvoeren van beheer, dan wel het beheer aan te passen.

Vanwege de forse groei in beheer vorig jaar, het grote aantal nieuwe deelnemers (+90) en het groot aantal nieuwe veldmedewerkers (+4) zal in 2025 veel aandacht gegeven worden aan het verder opleiden van onze nieuwe veldmedewerkers en inrichten van onze werkprocessen opdat we met onze deelnemers de gewenste kwaliteit behalen (zie ook H 7 hierover).

Contact met leden

Onze belangrijkste inzet blijft het directe contact met onze leden. Door regelmatig samen in het veld naar de resultaten te kijken, ontstaat er een kruisbestuiving van gedeelde kennis. Maatwerk levert voor elke boer en perceel het beste resultaat op.

Jaarlijks beoordelen (schouwen) de veldmedewerkers ook beheereenheden buiten hun eigen regio. Bij verschil van mening over het beheer ontstaat er discussie. Door discussie en vervolgafspraken ontwikkelen en behouden we een eenduidige werkwijze voor de hele provincie. Bovendien bewaken we zo de kwaliteit van het beheer.

Studieclubs

Om het leren van elkaar te versterken en beter te structureren, gaan we in 2025 inzetten op het doorontwikkelen van de veldbijeenkomsten naar studieclubs. De basis wordt een dialoog van kennis. De veldmedewerkers hebben in 2024 een cursus via BoerenNatuur gevolgd over het oprichten en sturen van een studieclub. In het laatste kwartaal van 2024 worden voorbereidingen getroffen om te starten met de eerste studieclubs.

- **Graslandbeheer:** Benaderen deelnemers eind 2024, ongeveer vier bijeenkomsten in 2025.
- **Landschapsbeheer:** Bijeenkomsten snoeien fruitboomgaarden in december 2024 en januari 2025 en een werkdag hakhoutbeheer in februari 2025. Vanuit de werkdagen worden vervolgbijeenkomsten gepland.
- **Poelenbeheer:** In de periode november – februari wordt een eerste opzet gemaakt over de mogelijkheden.

De huidige veldbijeenkomsten, vooral die voor akkers, groeien door naar een vorm van een studieclub. Deze bijeenkomsten gaan we verder ontwikkelen.

5. PROJECTEN

In de afgelopen periode is door de werkorganisatie een hoeveelheid aan projecten opgezet, aangevraagd en toegekend (met dus een eigen projectsubsidie). Vanuit ANLb worden ook projecten uitgevoerd die rechtstreeks aan de uitvoering van het ANLB gekoppeld zijn, zie ook de website.

De doelen zijn hierbij altijd meervoudig:

Bijdragen aan doelbereik van het ANL, kennis opdoen zodat andere organisaties meegenomen worden in onze ANLb-aanpak en komen tot een bedrijfsgerichte aanpak

Projecten:

Boerenperspectief
Met dit project kunnen ruim 70 boerengezinnen in Limburg (gratis) onafhankelijk advies krijgen over de toekomst van hun bedrijf. Looptijd van dit project is november 2024 t/m november 2026. LLTB is penvoerder en CNL vormt samen met LLTB en het LAJK de stuurgroep.
Gebiedsgerichte aanpak (DAW)
Gebiedsgerichte projecten. In Limburg betreft dit de aanpak van nitraat uitspoeling naar de Pepinusbeek in Echt-Susteren. Via gezamenlijk feitenonderzoek door waterschap en boeren resulteerde deze aanpak in draagvlak voor oplossingen. Het project wordt in januari 2025 afgerond. De geleerde lessen kunnen we toepassen bij de gebiedsaanpak van het nieuwe rijksbeleid.
LandbouwLoket (DAW)
Pilot voor het ontwikkelen van een landbouwloket. Via dit loket kan een boer snel en gemakkelijk inzicht krijgen in alle voor hem relevante subsidies en programma's. Begin 2025 wordt de definitieve pilot opgeleverd. Daarna wordt ingezet op het vinden van een eigenaar (Rijk, provincies, Waterschappen) om het landbouwloket de komende jaren in de lucht te houden. LTO en CNL zijn gezamenlijk penvoerder.
Beschermingsplan patrijs Limburg
Coördineren van faunabeheer in patrijzen-gebieden en geven van voorlichtingsbijeenkomsten. CNL is penvoerder en heeft een groot deel van de uitvoering uitbesteed.
Arla (zuivel)
Beplantingsplannen maken en geld beschikbaar te stellen voor de inrichting en het beheer voor de komende 10 jaar ter verduurzaming van de agrarische bedrijfsvoering, De kosten voor inrichting en beheer worden beschikbaar gesteld door Arla. Landelijk is BoerenNatuur projectleider. In 2025 worden nieuwe deelnemers gezocht
Agrarisch Natuurlijk – Meer groen loont
Dit project wordt uitgevoerd door BoerenNatuur en ZuivelNL, streeft ernaar om de inzet van boeren voor natuur- en landschapsbeheer inzichtelijk, meetbaar en beloonbaar te maken. In 2025 bezoekt CNL in het kader van dit project tussen de 5 en 10 boerderijen in Limburg.

[*Voor meer informatie over de projecten zie de bijlage 3 projecten](#)

6. GOVERNANCE EN STAKEHOLDERS

Bestuur, ledenraad & leden

In 2025 nemen we afscheid van onze huidige voorzitter John Verhoijsen. Eind 2024 zijn we daarom begonnen met de werving van een nieuwe bestuurder met voorzitterskwaliteiten.

Het versterken van de ledenbasis van de coöperatie is van belang voor het succes en de toekomst van Natuurrijk Limburg. De ledenraad en het bestuur handelen namens de leden, en daarom is het essentieel dat de leden zich bewust zijn van hun rol. Door hen bewust te maken van hun lidmaatschap en de gezamenlijke missie, creëren we een sterkere verbondenheid en betrokkenheid.

In 2025 willen we ook de rol van de ledenraad versterken om de relatie met de leden te optimaliseren.

Voor beide doelen (leden- en ledenraad betrokkenheid) plannen we de volgende acties:

- Ons belangrijkste instrument hiervoor zijn de veldmedewerkers die persoonlijk contact onderhouden met onze leden.
- Daarnaast zijn er de studieclubs, veldbijeenkomsten en andere communicatiemiddelen (nieuwsbrief, website).
- Actieplan ledentevredenheidsonderzoek (zie verder onder communicatie)
- Organiseren ledenbijeenkomst Natuurrijk Limburg Q1 2025 (zie verder onder communicatie)
- Intensiveren communicatie naar ledenraad over verenigingszaken, twee maandelijks (zie verder onder communicatie)
- Regelmatig contact tussen bestuur en werkorganisatie

Evaluatie regionale verenigingen

Sinds de oprichting werkt CNL samen met de vier regionale verenigingen in Limburg. Sinds 2022 voert Natuurrijk Limburg halfjaarlijks overleg met de voorzitters van de vier verenigingen. We kennen een verplicht dubbellidmaatschap en hebben € 140.000 per jaar gereserveerd om projecten van de verenigingen op het gebied van natuurinclusief boeren te financieren.

In 2024 hebben we onze samenwerking geëvalueerd door gesprekken per vereniging te voeren ter voorbereiding op een verenigingsdag eind 2024. Het doel van deze dag was duidelijkheid te krijgen over de onderlinge samenwerking en wat een ieders rol is gericht op de toekomst. Op basis daarvan hebben we besloten om onze verplichte samenwerking te ontvlechten, waarbij vrijwillige samenwerking mogelijk blijft. Dit hangt af van de mate waarin de afzonderlijke verenigingen willen doorgaan met hun activiteiten. In 2025 gaan we per vereniging afspraken maken (stappenplan) voor de ontvlechting en het stopzetten van het verplicht dubbellidmaatschap.

Stakeholders

We werken samen met veel verschillende organisaties. Onze coöperatie is een belangrijke schakel tussen beleid en uitvoering en tussen onderzoek en uitvoering.

Landelijk: BoerenNatuur

Landelijk werken we samen met de andere 39 collectieven in BoerenNatuur, onze landelijke koepel. Via BoerenNatuur stemmen we af met LVVN en RvO. Dit is belangrijk, vooral gezien het voorgenomen rijksbeleid om € 500 miljoen structureel vrij te maken voor natuur- en landschapsbeheer door boeren.

BoerenNatuur beheert ook onze ICT-backbone, scanICT. Deze wordt in 2025 volledig herontwikkeld om geschikt te zijn voor toekomstige ontwikkelingen en om de collectieven beter te ondersteunen in hun werk (zie ook hoofdstuk interne organisatie). BoerenNatuur speelt een belangrijke rol bij het verder professionaliseren van de 40 collectieven. De samenwerking van veel kleine collectieven heeft hoge prioriteit, omdat de zwakste schakel de kracht van de ketting bepaalt.

De kosten van BoerenNatuur nemen in 2025 fors toe, en zij vragen ook aan hun leden, waaronder CNL, om een hogere contributie. We benadrukken dat er continu een zorgvuldige taakverdeling moet zijn. Provinciaal doen wat provinciaal kan, en landelijk wat niet regionaal/provinciaal kan worden opgepakt.

We willen de taken van BoerenNatuur zoveel mogelijk met medewerkers van de 40 collectieven uitvoeren. Dit zorgt voor optimale kennisbenutting van onderop en draagvlak voor voorgenomen beleid. Het helpt ook om de kostenstijging beperkt te houden en versterkt het verenigingsgevoel. CNL levert al jaren substantiële beleidsmatige capaciteit ter ondersteuning van BoerenNatuur.

Provinciaal: LLTB, NIL, provincie, waterschap

Met Stichting NIL en de LLTB werken we in de provincie samen en stemmen we regelmatig af over onderwerpen ter bevordering van natuurinclusieve landbouw. De provincie Limburg heeft in 2023 een miljoen euro vrijgemaakt voor het ontwikkelen van projecten op dit terrein. Stichting NIL ontwikkelt samen met haar partners jaarlijks programma's om hier uitvoering aan te geven. Veel van onze initiatieven passen in het programma van Stichting NIL. In 2025 gaan we de samenwerking voortzetten en blijven we elkaar versterken.

Met de provincie, als belangrijke stakeholder en deels opdrachtgever, stemmen we tweewekelijks af. De provincie en de EU zijn de opdrachtgevers voor de uitvoering van ons gebiedsplan 2023-2028 via het ANLb. In hoofdstuk 3 staan het gebiedsplan en onze doelen en activiteiten uitgebreid beschreven.

Waterschap en groene organisaties

Ook met het Waterschap Limburg zal het contact geïntensiveerd worden. Zeker gelet op het voorgenomen rijksbeleid (H2).

Verder nemen we deel aan netwerkoverleg van de groene organisaties in Limburg: Limburgse Milieufederatie, Staatsbosbeheer, Limburgs Landschap en Natuurmonumenten.

Regionaal

In toenemende mate zijn er ook regionale initiatieven waarbij onze organisatie wordt gevraagd om aan te sluiten. Dit komt vooral door onze aanpak en de behaalde resultaten. De uitnodigingen variëren van meedenken, ontwikkelen van projecten en gebiedsgerichte aanpak waar inzet van het ANLb de meeste meerwaarde heeft.

Voorbeelden zijn:

- Landschapspark Grenzeloos Bocagelandschap: grensoverschrijdend werken in zuidelijk Zuid-Limburg, de Voerstreek in België en delen van het Waalse Land van Herve.
- Landschapspark Meinweg in Beweging: een samenwerkingsverband in oprichting in Midden-Limburg-Oost. Doelen zijn gelijk aan die van onze organisatie, aangevuld met het bevorderen van toerisme en regionale afzet van agrarische producten.
- Regiodeal Samenwerking Midden-Limburg: doelen zijn onder andere om de kwaliteit van het agrarisch landschap te verhogen op de bekende thema's van Natuurrijk Limburg.

Gemeenten

Gemeenten hebben steeds meer uitdagingen op het gebied van natuur en landschap. Het aantal ambtenaren dat met het buitengebied werkt, groeit gestaag. Ook is er een groeiende samenwerking tussen gemeenten.

Hierdoor ontstaan er kansen om elkaar te versterken, vooral als de ANLb-uitbreiding in 2026 een feit wordt. Eind 2024 is een compensatieplan van de gemeente Echt-Susteren voor de das door de provincie goedgekeurd. De inzet van het ANLb is onderdeel van het plan en de gemeente vergoedt de ANLb-inzet.

Voerendaal stelt aan de gemeenteraad voor om een vergunningplicht in te voeren voor het verwijderen van landschapselementen. Natuurrijk Limburg heeft een belangrijke rol gespeeld in het inzichtelijk maken dat een vergunningplicht haaks staat op het ontwikkelen van meer landschapselementen in deze gemeente. Onze verwachtingen zijn gematigd positief over het uiteindelijke resultaat. Begin 2025 beslist het college en de raad hierover. Ondertussen zijn er overleggen gaande met de gemeente om in een proefgebied de aanleg van nieuwe landschapselementen te bevorderen via een gebiedsgerichte aanpak.

Twee voorbeelden die veel inzet van Natuurrijk Limburg vragen. Vertaald naar de andere 31 gemeenten in Limburg, moeten we dit goed aansturen. In 2025 ontwikkelen we daarom een strategie rondom gemeenten. Gemeenten moeten goed geïnformeerd zijn over het bestaan van Natuurrijk Limburg en het ANLb. Vandaaruit kunnen initiatieven groeien vanuit de gemeenten zelf. Bij voorkeur werken we regionaal samen met gemeenten om het werk efficiënter uit te voeren.

Erfbetreders

Met de groep erfbetreders (vooral agrarische adviseurs) voeren we sinds 2023 een terugkerend overleg om elkaar op de hoogte te houden, vooral over de samenhang tussen pijler 1 (ecoregeling) en pijler 2 (ANLb) in het GLB.

Onderzoekspartners

- Wageningen University en Research
- Louis Bolkinstituut
- Kenniscentrum Akkervogels
- Adviesbureaus

7. INTERNE ORGANISATIE

Doorontwikkelen professionele organisatie

De afgelopen jaren hebben we geïnvesteerd in het stroomlijnen en ontwikkelen van onze interne organisatie en werkprocessen. Het doel is om de kwetsbaarheid van onze organisatie te verminderen en de effectiviteit en efficiëntie te vergroten. In 2024 hebben we vijf nieuwe medewerkers aangenomen en is de financiële administratie naar binnen gehaald. Deze collega's zijn deels in 2024 ingewerkt, maar zullen ook in 2025 verder ingewerkt moeten worden. We richten ons in 2025 op de actualisatie van de taakomschrijvingen en werkprocessen en het versterken van de onderlinge samenwerking (het teamgevoel). Hiermee willen we de werkprocessen van de afdelingen contractbeheer, veldwerk en communicatie effectiever en efficiënter maken, met een hogere klanttevredenheid voor onze leden.

Onze IT-infrastructuur moet verbeterd worden om deze processen efficiënt te ondersteunen. In 2024 hebben we een adviesrapport laten opstellen over welke zaken aangepakt en verbeterd moeten worden in ons ICT-landschap. Essentieel hierin is ScanICT, een landelijk ontwikkelde tool voor ons ANLb-contractbeheer, alle ledeninformatie, monitoring en uitbetaling. Deze wordt beheerd door BoerenNatuur. In 2025 wordt Scan volledig herontwikkeld door BoerenNatuur. Onze verbeterwensen worden zoveel mogelijk geïntegreerd, naast de wensen van de overige 39 collectieven. Gezien het grote aantal collectieven is dit een relatief traag proces. In 2025 gaan we daarom ook actief op zoek naar handige IT-tools die ons contractproces efficiënt ondersteunen.

Tot slot hebben we in 2024 zelf ArcGis ontwikkeld welke dient als tool voor actuele beheermonitoring in het veld. In 2025 wordt deze verder geoptimaliseerd.

Werkwijze veldmedewerkers

De werkwijze is dat elke deelnemer in een regio een vast aanspreekpunt heeft. Dit wekt vertrouwen bij de deelnemer en de veldmedewerker houdt het overzicht over het beheer. Een uitzondering is gemaakt voor akkerbeheer, waar we als specialist door de hele provincie werken voor de meest bedreigde soorten.

Eind 2024 zijn de regio's opnieuw ingedeeld door de uitbreiding van het team. Bij verhoging van het ANLb-budget vanaf 2026 gaat de werkorganisatie opnieuw groeien.

In 2025 gaan we onderzoeken hoe de groei van het team het beste kan plaatsvinden. We denken aan teamvorming per regio, bestaande uit een ervaren veldmedewerker die één of meerdere collega's begeleidt. De deelnemers houden een vast aanspreekpunt, maar teamleden kunnen elkaar vervangen indien nodig.

Als voorbereiding op de uitbreiding van 2026 gaan we ook onderzoeken of veldmedewerkers een specialisme moeten ontwikkelen. Voor akkerbeheer is dit al het geval en voor ecologie en landschapselementen min of meer ook. Daarnaast zal één veldmedewerker zich specialiseren in agrarische bedrijfsvoering en de samenhang met het GLB.

De veldmedewerkers maken onderling al goed gebruik van de kennis van specialisten. Een gerichte opleiding en bijhouden van het specialisme is dan ook noodzakelijk. De volgende onderdelen zijn belangrijk om ons verder op te richten:

- Agrarische bedrijfsvoering en de samenhang met het GLB
- Akkerbeheer
- Graslandbeheer
- Het beheer van landschapselementen
- Monitoring beheerresultaten
- Aansturing particulieren
- Natuurinclusieve landbouw
- Klimaat en water

Externe capaciteit

Hoewel we proberen minder externe capaciteit in te huren, blijft dit soms noodzakelijk. HRM-ondersteuning, facilitaire zaken, juridisch advies en ICT zijn op reguliere basis uitbesteed. In de begroting is ruimte gecreëerd om ad hoc specialistische kennis en kunde in te schakelen.

Actuele bezetting werkorganisatie Natuurrijk Limburg

[Zie bijlage 2](#)

8. COMMUNICATIE

In 2024 hebben we gekozen om de communicatie naar buiten toe te intensiveren. Dit hebben we gedaan door:

- De werving van nieuwe leden en uitbreiding van het ANLb (beide goed gelukt)
- Vernieuwen nieuwsbrief
- ANLb borden op 25 locaties
- Ambassadeursvideo's
- Geschreven interviews
- Opzetten fotobibliotheek per pakket
- Contacten met agrarische adviesbureaus
- Opendagen deelnames diverse locaties
- Werving nieuwe medewerkers (veel positieve exposure)
- Samenwerking met provincie ANLb video's, combiproject video ANLb over de grens samenwerken
- ANLb voor beginners box concept afronding

Ledentevredenheidsonderzoek 2024

Resultaten ledentevredenheidsonderzoek 2024

In juni 2024 heeft Natuurrijk Limburg een ledentevredenheidsonderzoek uitgevoerd onder zowel agrariërs als particuliere leden. Het doel was om inzicht te krijgen in de ervaringen van leden met onze diensten, communicatie en begeleiding, en om mogelijke verbeterpunten te ontdekken.

Samenvatting van de resultaten:

- **Algemene tevredenheid:** De meeste leden zijn tevreden met de diensten van Natuurrijk Limburg. Agrariërs gaven het traject van contractafsluiting gemiddeld een rapportcijfer van 8. Particuliere leden waardeerden dit proces met een 7,5. Dit toont aan dat er veel waardering is voor de inzet van onze organisatie.

- **Communicatie en informatievoorziening:** Nieuwsbrieven en de website worden door veel leden als nuttig en informatief gezien. Social media spelen voor de meeste agrariërs een kleinere rol; zij geven de voorkeur aan meer traditionele en persoonlijke communicatiemiddelen. Particulieren delen deze mening grotendeels, met een lichte voorkeur voor actuele informatie via onze digitale kanalen.

- **Rol van veldmedewerkers:** Vooral voor agrariërs is de veldmedewerker van groot belang. Er is veel waardering voor hun kennis, persoonlijke benadering en hulp bij het beheer. Regelmatig contact en de praktische ondersteuning worden als zeer waardevol ervaren.

- **Verbeterpunten:** Hoewel veel leden tevreden zijn, werden er ook verbeterpunten genoemd. Zo willen sommige leden snellere reacties op vragen, duidelijkere informatie over contractvoorwaarden en vaker persoonlijk contact. Dit geldt vooral voor momenten waarop er veranderingen of nieuwe aanvragen zijn.

Conclusie en acties:

Op basis van deze resultaten zet Natuurrijk Limburg zich in om de communicatie verder te verbeteren, onder andere door sneller te reageren op vragen en meer persoonlijke contacten te organiseren. Daarnaast blijven we investeren in de ondersteuning door veldmedewerkers en zorgen we voor duidelijke en begrijpelijke informatie voor al onze leden.

Doelgroepencommunicatie

Onze communicatie richt zich op diverse doelgroepen zoals agrariërs, particuliere leden, gemeenten, waterschappen en samenwerkingspartners. Voor elke doelgroep passen we de boodschap en het kanaal aan om maximale effectiviteit en impact te bereiken.

Doelgroepen en inzet van middelen

Om onze doelen te bereiken, maken we gebruik van een breed scala aan communicatiemiddelen, waaronder nieuwsbrieven, veldbijeenkomsten, sociale media, persoonlijke interacties en videomateriaal. Dit biedt ons de flexibiliteit om gericht te communiceren op basis van de behoeften van elke doelgroep.

Doelgroep	Boodschap	Communicatie-middelen	Bedrag in %	Planning
Agrariërs (leden en niet-leden)	Economisch verantwoord ondernemen met een verdienmodel binnen natuurinclusieve landbouw. Bijdragen aan biodiversiteitsherstel, bodemgezondheid en waterbeheer. Begrip kweken voor de uitdagingen van de boer en hoe Natuurrijk Limburg hen toekomstbestendig kan helpen maken.	Website, veldbijeenkomsten (3), nieuwsbrieven (10), instructievideo's (3). ANLb voor beginners.	40%	Veldbijeenkomsten verspreid over het jaar, nieuwsbrieven maandelijks, instructievideo's verdeeld over het jaar. Website gehele jaar.
Particuliere leden	Behoud van landschapselementen en bevordering van biodiversiteit op eigen terrein. Rol als verbindende schakel in het landschap versterken. Begrip kweken voor uitdagingen bij boeren en samenwerken uitleggen.	Veldbijeenkomsten (3), studiegroepen, Website, Nieuwsbrieven (10), Instructievideo's (3). ANLb voor beginners.	20%	Veldbijeenkomsten: per seizoen Nieuwsbrieven Maandelijks. Website gehele jaar.
Gemeenten en Provincie	Boeren als oplossing voor gebiedsgerichte aanpak binnen de Natuurherstelwet, klimaatadaptatie en	Website, socialmedia veldbijeenkomsten (uitnodiging),	20%	3-6 mogelijkheden om veldbijeenkomsten te bezoeken.

	duurzaam waterbeheer. Resultaten realiseren door agrarische gronden als bufferzones te benutten en landschapselementen te herstellen.	ANLb voor beginners, media/vakbladen, gemeentelijke info.		
Waterschap	Boeren kunnen met beheerpakketten bijdragen aan waterkwaliteit en -bescherming. Samenwerking en wederzijds begrip bevorderen om gedeelde doelen te bereiken.	Pilots, deelname aan ledendag, veldbijeenkomsten bezoek (2), interviews nieuwsbrieven, Website.	5%	Ledendag: februari 2025. Nieuwsbrieven maandelijks, Website gehele jaar.
Erfbetreders en samenwerkingspartners	Educatie over ecologische voordelen en duurzame technieken. Samenwerking bevorderen voor een verdienmodel binnen natuurinclusieve landbouw.	Veldbijeenkomsten, ANLb voor beginners boekje op maat. Website. ANLb beginners voor op maat. Nieuwsbrieven.	5%	Nieuwsbrieven (10) Bijeenkomsten 2x per jaar. Website gehele jaar.
Overige doelgroepen/ onvoorzien		Socialmedia Website ANLb boekje	10%	Worden bepaald door actualiteiten.

Indicatie inzet [communicatiemiddelen zie bijlage 4](#)

We hanteren een globale budgetindeling per doelgroep of communicatiemiddel, met een marge voor flexibiliteit:

1. Agrariërs: 40%
2. Particulieren: 20%
3. Gemeenten en Provincies: 20%
4. Waterschap: 5%
5. Erfbetreders en partners: 5%
6. Overige/ onvoorzien: 10%

Ledendag 14 februari 2025

In 2025 organiseren wij onze eerste ledendag. Deze dag organiseren wij met als doel een sterkere band te creëren tussen onze leden onderling, en tussen de leden en de coöperatie. Deze dag is opgezet om leden te informeren, inspireren en onderling te verbinden, zodat zij zich nog meer onderdeel voelen van de coöperatie die samenwerkt aan natuurinclusieve landbouw in Limburg.

Doelstellingen van de ledendag:

1. Kennis en bewustwording vergroten – Leden krijgen een dieper inzicht in de activiteiten en doelen van Natuurrijk Limburg en hun eigen rol binnen deze coöperatie.

2. Verbinding en samenwerking stimuleren – Door ontmoetingen en kennisuitwisseling willen we een actievere gemeenschap bevorderen waarin leden zich betrokken voelen bij zowel de organisatie als bij elkaar.
3. Communicatie versterken – Deze dag biedt een platform om belangrijke informatie te delen, vragen te beantwoorden en nieuwe ideeën op te doen, zodat de betrokkenheid van onze leden vergroot wordt.

Locatie en datum:

De ledendag vindt plaats op vrijdag 14 februari 2025 bij Sport & Talentpark Watersley in Sittard. Door deze opzet hopen we een dag te creëren die niet alleen informatief is, maar die ook bijdraagt aan een sterker, betrokken ledennetwerk.

9. FINANCIËN EN BEGROTING 2025

In de begroting 2025 staat een overzicht van de geplande opbrengsten en kosten die verbonden zijn aan de activiteiten, zoals omschreven in dit jaarplan.

Uitgangspunten

Natuurrijk Limburg mag 30 procent van de uitbetaalde ANLb-vergoeding besteden aan de organisatie om haar taken goed uit te voeren. Wij hanteren echter een streefwaarde van 20 procent. Zo willen we ervoor zorgen dat een zo groot mogelijk deel van de ontvangen ANLb-gelden bij onze leden terecht komt. In 2023 zaten we op 15 procent. Dit bleek echter te krap en leidde tot te grote werkdruk. Daarom is in 2024 de organisatie uitgebreid, ook om de grote groei in ANLb-beheer te realiseren en te begeleiden.

2025 wordt mogelijk een volledig ander jaar. Gezien het voorgenomen rijksbeleid, moeten we investeren om ons voor te bereiden op de verwachte groei. Hiervoor wordt een aparte "projectbegroting" opgesteld, zodra er meer duidelijkheid is over het nieuwe beleid. We onderzoeken momenteel samen met onze landelijke koepel BoerenNatuur of er een investeringsbudget wordt vrijgemaakt door het Rijk en de provincie om de voorbereidingskosten te dekken.

Los van deze ontwikkeling, is het goed om een begroting te hebben voor 2025, waarbij we uitgaan van ongewijzigd beleid (dus geen extra rijksbeleid).

Reserves en liquiditeit

Een gezonde financiële situatie is een randvoorwaarde voor het leveren van kwaliteit aan onze deelnemers en het garanderen van continuïteit.

Inkomsten constant, maar uitgaven stijgen

Onze inkomsten bestaan voornamelijk uit ANLb. Dit bedrag staat voor 2023 t/m 2028 vast en bedraagt jaarlijks 11,5 miljoen euro. Vanwege inflatie en de arbeidsvoorwaarden van het personeel, verwachten we dat de kosten jaarlijks stijgen. Aangezien de inkomsten niet jaarlijks toenemen, hebben we een reserve opgebouwd om de verwachte tekorten in de laatste jaren van de ANLb-periode te kunnen dekken. Over 2025 verwachten we, net als in 2023 en 2024, een positief resultaat te realiseren.

Verplichtingen

We hebben een reserve nodig (liquide middelen minus kortlopende schulden zijn gelijk aan of groter dan € 500.000) om in tijden van crisis een half jaar aan onze verplichtingen o.a. richting onze medewerkers te kunnen blijven voldoen. Per 1-1-2024 bedroeg onze reserve € 1.040.000. Deze zal naar verwachting oplopen naar € 1.400.000 mln. per 1 januari 2025 en eind 2025 zijn opgelopen naar € 1.500.000.

RVO-voorschot

De ANLb-bijdrage voor onze leden en voor onze organisatie wordt een jaar en drie maanden na dato uitbetaald. Dus de vergoeding over de gemaakte kosten en beheer van 2024 ontvangen we op zijn vroegst in maart/april 2025. Dit betekent dat onze leden en CNL hun kosten moeten voorfinancieren. Deels kunnen we dit via onze reserves dekken, maar aanvullend daarop hebben we een voorschot aangevraagd en verkregen om de organisatiekosten te kunnen voorfinancieren. Daarmee heeft CNL een meer dan voldoende liquide positie.

Solvabiliteit

Over onze solvabiliteit (financiële weerbaarheid) realiseren we ons dat we er vooral zijn om ons eigen vermogen te minimaliseren en zoveel mogelijk middelen (minimaal 80 procent) door te geven aan onze leden. Niettemin is het ook in het belang van onze coöperatie en haar leden en medewerkers om voldoende weerstandsvermogen te hebben. Daarom hebben we een solvabiliteit van 10 procent als doel gesteld.

Begroting 2025**Meerjarenbegroting**

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: OVERZICHT SWOT

(Sterktes, zwaktes, kansen, bedreigingen)

Sterktes (intern):

- Specialistische kennis in huis (ecologie, biodiversiteit, gebiedsbeheer natuur en landschap);
- Slagvaardig, doelgericht (op ecologisch resultaat) en durven te pionieren;
- Hoge betrokkenheid, dynamiek en aanwezigheid in uiteenlopende netwerken;
- Efficiënte en overzichtelijke organisatie;
- Vertrouwen bij deelnemers (vooral door integrale/waarachtige opstelling en door prima administratief/inhoudelijke en 1-op-1 dienstverlening);
- Duidelijke missie, visie en ambitie;
- De bestuurlijke organisatie van collectieven (in de zin dat degene die moeten veranderen ook de verandering sturen en ervaren) en van collectieven verbonden in BoerenNatuur;
- Steeds meer leden dragen hun positiviteit over werkwijze en resultaten ANLB uit;
- Werkgebied is gelijk aan provincie hetgeen in vergelijking met andere collectieven schaalvoordelen oplevert en communicatie met provincie kan vergemakkelijken.

Zwaktes (intern):

- Klein team maakt organisatie kwetsbaar (bij verloop, ziekte of verlof);
- Kennis en betrokkenheid van leden bij visie, missie en de coöperatie Natuurrijk Limburg is nog onder de maat (werkorganisatie loopt voor de muziek uit);
- Kwantitatief en financieel een scheve geografische verspreiding van leden over de provincie (veel in Zuid en minder in Midden en Noord);
- Verschil in uitkering en daarmee het belang voor leden is groot (van € 300,- tot € 100.000,-);
- De externe omgeving (stakeholders, burgers) weet te weinig van wat we doen en realiseren;
- Vernieuwing van bestuur en ledenraad moet zich nog in de praktijk bewijzen;
- Interne communicatie tussen ledenraad, bestuur en werkorganisatie is onvoldoende (onduidelijkheid over doelen en werkwijze);
- Leden zijn te weinig betrokken en hebben c.q. nemen te weinig inspraak en zeggenschap in de coöperatie;
- Inzicht in resultaten onvoldoende (systemen ontbreken om begeleiding, trends en soortenontwikkeling te volgen);
- Kwaliteitsmanagement (PDCA) is onvoldoende;
- Onduidelijkheid over omvang taken en benodigde capaciteit (vanwege vernieuwing ANLB en introductie NPLG);
- Verdienmodel ANLB betreft korte termijn en is daarmee onzeker;
- Leden kennen niet of onvoldoende de rolverdeling tussen de regionale collectieven en Natuurrijk Limburg;

Kansen (extern):

- ANLb, biodiversiteit en natuurinclusieve landbouw staan op een gunstige manier op de maatschappelijke kalender (de onderwerpen zijn actueel en de samenleving wil het positief oppakken);
- Profiel ANLb nog versterken richting het grote publiek;
- Breder maatschappelijk draagvlak biedt kansen voor een integrale gebiedsaanpak (en dus voor samenwerking met relevante stakeholders);
- Positieve aandacht voor natuur en landschap vanuit optiek recreatie en groene gezondheid;
- Verbreding van aandacht voor ANLb-doelen naar ook bodem, water en klimaat;
- Verplichtingen landbouw (vanuit stikstof en klimaatopgaves) om op te schuiven naar natuurinclusieve landbouw;
- Meer middelen beschikbaar om als maatschappij de transitie naar natuurinclusief te maken;
- Er is een wachtlijst van potentiële deelnemers met zin om aan de slag te gaan;
- Natuurinclusief werken gebruiken als een katalysator om de maatschappelijke vraag nog verder op te voeren (zichzelf versterkende transitie);
- Verlenging van de overeenkomst per 2023 (nieuwe GLB) biedt stabiliteit rondom het inkomen van de aanvrager. Zeker als het lukt om voor een langere periode dan zes jaar een overeenkomst aan te mogen bieden;
- Wegvallen IKL biedt mogelijkheden om dienstverlening verder uit te bouwen met niet ANLb-activiteiten (onder meer in samenwerking met gemeentes).

Bedreigingen (extern):

- Als kleine organisatie worden we al snel overvraagd;
- GLB 2023-2027 kan van collectieven te veel prioriteiten en aandachtsvelden in een te korte periode vragen;
- We zijn een klein radertje in een complex geheel. Grote bedrijven/organisaties maken vaak de dienst uit. We zijn onvoldoende in staat ons zelf zichtbaar te maken bij andere organisaties;
- Politieke instabiliteit en gebrek aan steun op provinciaal, landelijk en Europees niveau;
- Te grote en eenzijdige afhankelijkheid van één (type) opdrachtgever;
- Andere erfbetreders hebben andere meningen en kunnen deelnemers negatief beïnvloeden in hun keuze voor het ANLb;
- De landbouw in het algemeen heeft bij delen van de bevolking een negatief imago (daar 'stoppen we liever geen geld in');
- Investeren in natuur en landschap is voor delen van de bevolking een doorgeschooten en niet-effectieve hobby van een linkse elite oftewel geldverspilling;
- De vrees is dat grotere partijen (verdienmodellen) vooral als gevolg van het GLB 2023-2027 aan de slag gaan en gelden ontvangen voor de onderwerpen verbeteren bodem-, lucht- en waterkwaliteit. Aandacht en gelden voor ANLb-soorten (biodiversiteit) dreigen onder te sneeuwen (geen verdienmodel);
- Beperkte looptijd contracten biedt de regeling onvoldoende perspectief en continuïteit;
- TBO's werken liever zelfstandig;
- ANLB-areaal blijft al jaren relatief te beperkt om toegevoegde waarde te kunnen tonen en dreigt een lachertje te worden;
- Overheid maakt vanuit diverse perspectieven – soms tegenovergestelde – veelheid aan regels.

BIJLAGE 2: ACTUELE BEZETTING WERKORGANISATIE NATUURRIJK LIMBURG

Medewerkers	FTE*	Uren per week	Functie
Huub Dormans	0,9	36	Directeur
Harm Kossen	1	40	Strategisch manager, provinciaal coördinator ANLb, Ecologisch expert
Ronald Geurten	1	40	Ledenbetrokkenheid en communicatie
Stephanie Douma	0,8	32	Coordinator ANLb contracten en -beleid
Melanie Nieuwenhuizen	0,8	32	Medewerker contracten
Nieuwe collega	0,6-0,8	24-36	Medewerker contracten en managementt ondersteuning
Marja Melis	0,6	24	Financiële Administratie en management ondersteuning
Frans Blezer	0,9	36	Coordinator Veldmedewerkers
Rik Schreurs	0,9	36	Veldmedewerker
Koen van Weelden	0,9	36	Veldmedewerker
Anne Steeghs	0,8	32	Veldmedewerker
Karin Stijnen	1	40	Veldmedewerker
Mickeal Kurvers	0,9	36	Veldmedewerker
Emiel van Riet	0,9	36	Veldmedewerker
Subtotaal	12		
Extern ingehuurd			
Pieter Puts	0,5	20	Veldmedewerker
Willemien Lemmers	0,6	24	Tijdelijke versterking binnendienst
Wouter Rozendaal	pm	pm	Landelijkprojectleider GLB-pilotprojecten
Willem Maris	pm	pm	Specialist patrijs
Subtotaal	1,5		
Totaal	13,5		

1 FTE is ongeveer 1.500 uur (exclusief algemene werkzaamheden, overleggen en verlof)

BIJLAGE 3: OVERIGE PROJECTEN

In deze bijlage worden de diverse “overige” projecten kort beschreven.

ANLb voor extensivering, bodem, water en klimaat

We gaan onderzoeken op welke manier we voor andere vormen van landbouw een ANLb-bijdrage kunnen ontwikkelen. Denk hierbij aan het bevorderen van het bodemleven en de kruidenrijkdom binnen de intensieve fruitteelt, het voorkomen van erosie, het onderzaaien van laagblijvende kruiden binnen de tuinbouw en een biodivers mengsel als vanggewas in maïs. Ook de inzet en het stimuleren van mengteelten binnen de akkerbouw hoort hierbij. De resultaten zullen dan minder gericht zijn op het bevorderen van de doelsoorten, maar meer op het extensiveren van het bedrijf en het verbeteren van de kwaliteit van bodem, water en klimaat.

Boerennatuur collectieven

Samen met de collega's van de andere collectieven is er via de overkoepelende organisatie BoerenNatuur actief op zoek gegaan naar een nog betere invulling op het vlak van natuurinclusieve landbouw. Bovendien zijn er ook eerste voorstellen gedaan voor nieuwe water- en klimaatpakketten en welke bestaande pakketten op het thema aansluiten. Tot slot zijn er aanvullende pakketten op de eco-regeling ontwikkeld. Het laatste vooral om meer afstemming te krijgen met de eco-regeling, in plaats van concurrentie. Eerste voorstellen zijn door BoerenNatuur uitgewerkt in het conceptoverzicht *Beheerpakketten 2025*. Eind 2024 begin 2025 beoordelen we per pakket of en op welke manier de bestaande maatregelen een bijdragen leveren aan een van de drie thema's.

Waterschap

Dit doen we onder andere ook in overleg met het waterschap. Het Waterschap Limburg heeft ook een eigen regeling om erosie te voorkomen en de waterkwaliteit te bevorderen. Mogelijk dat met een enkele aanpassingen Limburgse maatpakketten ontstaan, die deels als experiment zijn in te zetten in 2025 in Limburg en doorgroeien naar volwaardige pakketten in 2026.

Arla (zuivel)

In 2025 wordt het experiment met zuivelgigant Arla en BoerenNatuur voortgezet. In het plantseizoen 2024-2025 worden bij een eerste boerderij in Weert bomen en struiken geplant. Na de aanplant van de heggen, singels, fruitboomgaard en knotbomen voert de grondgebruiker het beheer voor de komende tien jaar uit. De kosten voor inrichting en beheer worden beschikbaar gesteld door Arla.

Natuurrijk Limburg begeleidt de werkzaamheden en betaalt uit. De vergoeding voor het beheer is afwijkend (minder) dan de bijdrage die het ANLb- beschikbaar stelt. Na de aanplant krijgt de ondernemer een ANLb-overeenkomst aangeboden. Op deze manier brengen, en houden, we eenheid in de uit te keren bedragen en is voor eenieder de voorkeur dezelfde.

'Agrarisch Natuurlijk – Meer groen loont'

Dit project wordt uitgevoerd door BoerenNatuur en ZuivelNL, streeft ernaar om de inzet van boeren voor natuur- en landschapsbeheer inzichtelijk, meetbaar en beloonbaar te maken. De gedachte achter het project is boeren te begeleiden om in beeld te brengen wat de bijdrage aan biodiversiteit op het boerenerf en -land is. Samen willen we aantonen dat het landelijk systeem ingezet kan worden om beloningen voor biodiversiteit in de toekomst gestapeld kunnen worden. In 2025 worden in het kader van dit project in Limburg tussen de 5 en 10 boerderijen bezocht.

Boerenperspectief

In 2024 hebben we samen met de LLTB (penvoerder) en het LAJK op verzoek van het ministerie van LNV het projectvoorstel Boerenperspectief ontwikkeld. Met dit project kunnen ruim 70 boerengezinnen in Limburg (gratis) onafhankelijk advies krijgen over de toekomst van hun bedrijf rekening houdend met overheidsbeleid in hun gebied en of sector. Limburg realiseert daarmee een van de zeven knooppunten in Nederland.

Beschermingsplan patrijzen

Project	Werkzaamheden	Looptijd	Project omvang	Toegekende subsidie	Opdrachtgever
Beschermingsplan Patrijzen Limburg	Geven van voorlichtingsbijeenkomsten. Coördineren van faunabeheer in patrijzen-gebieden. Monitoringscursussen. Uitvoeren van ecologisch onderzoek. Organiseren van begeleidingscommissies. Nieuwsbrieven.	14-7-2023 t/m 31-12-2025	€ 151.099	€ 131,899	Provincie

Dit project bouwt voort op onze eerder inzet voor deze soort.

Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW)

Project	Werkzaamheden en doel	Looptijd	Opdrachtgever
Gebiedsgerichte aanpak	Onderzoek via een aantal pilots over geheel Nederland om ervaring op te doen met gebiedsgerichte processen. In Limburg betreft dit nitraat uitspoeling naar de Pepinusbeek in Echt-Susteren. Via gezamenlijk feitenonderzoek door waterschap en boeren resulteerde in draagvlak voor bijdragen. Resultaten gedeeld via diverse publicaties.	2021 t/m 2024 Afronding Q1, Q2 2025	LTO en Ned. Overheid en enkele collectieven en 4 provincies.
Landbouwloket	Onderzoek en uitvoering pilot voor het ontwikkelen van een landbouwloket. Via dit loket moet een boer snel en gemakkelijk inzicht krijgen in alle voor hem relevante	2021 t/m 2024. 2025 invoering	LTO en Ned. overheid

	subsidies en programma's. Is onderdeel van het blijversakkoord.		
--	---	--	--

Beheerpakketten Biodiversiteit Melkveehouderij en -akker (BBM en BBA)

Project	Werkzaamheden en doel	Looptijd	Opdrachtgever
Onderzoek ontwikkeling KPI's verduurzaming melkveehouderij en akkerbouw	Doel: Versterken biodiversiteit op melkveebedrijven door het uitrollen van de KPI's Natuur en landschap en Kruidenrijk Grasland en kennisverspreiding. Voor 2025 is via BoerenNatuur een project toegekend om landelijk bij 1.100 melkveehouders de KPI's door te ontwikkelen voor kruidenrijk grasland en natuur en landschap. CNL met 10 bedrijven aan de slag.	2025	Boeren-Natuur in samenwerking met Duurzame Zuivel Keten (DZK).

Arla (verlengde van Beheerpakketten Biodiversiteit Monitor)

Project	Werkzaamheden	Looptijd	Opdrachtgever
Verduurzaming van de agrarische bedrijfsvoering	Beplantingsplannen maken en geld beschikbaar te stellen voor de inrichting en het beheer voor de komende 10 jaar. In 2024 heeft uiteindelijk één deelnemer toegezegd een beplantingsplan uit te voeren. In november 2024 wordt gestart met de realisatie. Mogelijk dat voor 2025 een vervolg komt van geïnteresseerden. De gesprekken tussen BoerenNatuur en Arla hierover zijn momenteel gaande.	2023-2025	Arla Foods Nederland in samenwerking met BoerenNatuur

Agrarisch Natuurlijk – Meer groen loont

Project	Werkzaamheden	Looptijd	Opdracht-gever
Inzichtelijk maken inzet van boeren voor natuur- en landschap	Boeren begeleiden om in beeld te brengen wat de bijdrage aan biodiversiteit op het boerenerf/-land is. Samen aantonen dat het landelijk systeem ingezet kan worden om beloningen voor biodiversiteit in de toekomst te kunnen stapelen.	2024-2025	ZuivelNL in samenwerking met BoerenNatuur

	In Limburg worden rondom de tien bedrijven bezocht.		
--	---	--	--

Aanvalsplan Landschap

Project	Werkzaamheden	Looptijd	Opdrachtgever
Verhogen kwaliteit van het beheer en ontwikkelen kleinschaliger landschap	Gericht herstel van structuren landschapselementen door de aanplant van bomen en struiken en door de aanleg van poelen.	2024-2025	stichting Deltaplan Biodiversiteitsherstel

Leermoment: De geleerde lessen worden verwerkt in de plannen om de bedrijfsgerichte aanpak verder te ontwikkelen. Vanaf nu via het ANLb (Voorheen via Gemeentelijke ondersteuning i.v.m. ontbrekend ANLb budget).

BIJLAGE 4: COMMUNICATIEACTIVITEITEN 2025

BIJLAGE 4: INDICATIE INZET COMMUNICATIEMIDDELEN

Middel	Doelgroep(en)	Wat	Frequentie
Website	Alle	Nieuws	Maandelijks (12x)
Nieuwsbrief algemeen		Breed aanbod	10x
Nieuwsbrief thema		Divers	Actualiteit bepaalt, 2x
Ledendag	Leden, diverse doelgroepen	Workshops, kennisdelen	1x
Veldbijeenkomsten	Leden en niet leden	2.0 versie interactie, kennis delen	4x
Studieclubs	Leden	Opzetten en uitrollen	4x
Boekje ANLb voor beginners	Nieuwe leden en boekje op maat voor gemeenten etc.	Kennismaking met CNL en agrarisch natuurbeheer.	1-3 varianten
Socialmedia	Doelgroepen niet leden	Diverse content	1-2x per maand
Bijeenkomst adviesbureaus	Erfbetreders	Informeren en kennisdelen	2x

BIJLAGE 5: BESTUUR EN LEDENRAAD

John Verhoijsen	Voorzitter
Jan Beunen	Penningmeester
Janine Huntjens-Schnackers	Bestuurslid
Fons Kersten	Bestuurslid
Martine van Dusseldorp	Bestuurslid

Ledenraad, werkorganisatie

Ledenraad

1.	Leon Hupperichs
2.	Jan Voncken
3.	Helma Korten
4.	Louis Thissen
5.	Ger Roersch
6.	Hans van den Boom
7.	Louik Ebberts
8.	Xavier Hartmann
9.	Jacques van Melick
10.	Lambert Philipsen
11.	René Rademaker
12.	Peter Roebroek
13.	Geert Rutten
14.	Jan van der Zwaan

BIJLAGE 6 & 6.1: LEDENTEVREDENHEIDSONDERZOEK

Ledentevredenheidsonderzoek en uitkomsten agrariërs en particulieren.
2 PDF-bestanden zijn toegevoegd aan de mail.